

२०. माझं शाळेचं नक्की झालं!

कोल्हापूरमधल्या कळंबा मध्यवर्ती कारागृहाजवळ रस्त्याला लागूनच एका सरळरेषेत पंधरा-वीस झोपड्या होत्या. त्यातल्याच एका झोपडीत आम्ही राहत होतो. मातीच्या कच्च्या विटांनी बांधलेल्या भिंती, त्यापण पावसाचं पाणी मुरून पडण्याच्या बेतात होत्या. फुटकीतुटकी कौलं वरती टाकली होती. आतली जमीन तर सतत ओलसरच असायची. त्यामुळे त्या झोपडीत नेहमी कुबट वास यायचा. उठून उभं राहिलं तर वरची कौलं डोक्याला धाड्कन लागायची. मोठ्या माणसांना उभं राहून कसलंच काम करता येत नव्हतं.

झोपडीत एका बाजूला चार-पाच फाटक्या वाकळा पडलेल्या. त्याच वाकळा आम्ही अंधरायला-पांघरायला वापरत असू. सात-आठ जर्मनची ताटं, चिंध्यांची, फाटक्या कपड्यांची दोन-तीन गाठोडी, पाण्यासाठी दोन जर्मनची पातेली, एक पत्र्याची घागर आणि अशोकदादाला नुकतीच मिळालेली पोलीसखात्याची काळी पत्र्याची पेटी, एवढाच

आमच्या घरातला एकूण संसार. शिवाय दारात एक रांजण होता.

त्या झोपडीत अशोकदादा, त्याची बायको सुमिती, लिंगाप्या, मऱ्याप्या, मधू आणि माझा चुलत भाऊ सिद्धू असे सहाजण राहत होते. तशातच तीन-चार दिवसांपासून माझे वडील, आई, मी आणि माझी बहीण मंगल असे आम्ही आणखी चारजणही तिथंच

आलो होतो. सर्वाना झोपायलासुद्धा जागा पुरत नव्हती.

उद्या आम्हांला पुन्हा बोरगावला पालांवर जायचं होतं. आई आणि बाबा जायची तयारी करत होते. आईनं दोन-तीन ताटल्या, वेगवेगळ्या रंगाची जोडलेली दोन पातळं एका मोठ्या पिशवीत भरली. बाबाही बारीकसारीक सामान दुसऱ्या पिशवीत भरू लागले होते, तोच अशोकदादा ड्युटीवरून घरी आला. तो आईला सामान भरताना बघून म्हणाला,

“आई, कुठं जायची तयारी चाललीय?”

आई म्हणाली, “जातू मागाला.... किती दीस हितं बसून खायाचं?”

दादानं बाबांना विचारलं, “बाबा, कुठल्या गावाला जाणार?”

“आपल्या लोकांची बोरगावला पालं हायती. उद्या म्होरल्या गावाला जानार हायती. तवा आजच जायला पायजी.” बाबा म्हणाले.

आई मला म्हणाली, “इमे, बगत काय हुबी हायीस..? तुजी कापडं आन हिकडं. उशीर हुतुया निघाया.”

आईचं बोलणं ऐकून दादा म्हणाला, “आई, इमीला घेऊन जाऊ नको... मी तिला शाळेत घालणाराय.”

शाळेत म्हटल्याबरोबर

बाबांचं डोकं भडकलं.

बाबा रागानंच दादाला म्हणाले, “तुजं डोस्कं-बिस्कं फिरलं का काय? पुरीला साळंत घालतु म्हणतूस... लय शिकलास म्हंजी शेना झालास व्हय?”

दादा शांत आवाजात म्हणाला, “बाबा, तुम्ही उगीच चिडता. त्यात एवढं चिडण्यासारखं काय

आहे? चांगली शिकली तर कुठंतरी नोकरी करील. आजकाल शिक्षणावर सगळं चालतं.”

दादाचा शहाणपणा बाबांना पटणार होता थोडाच?

बाबा म्हणाले, “साळा सिकून काय करायचं? घरात खायाला आन न्हाय आन हिच्या साळंला पैकं कुटलं आनायचं? त्या परीस लगीनच कुटं ठरतंय का बगू.”

“तिच्या शाळेचा खर्च मी बघतो. तुम्ही काळजी करू नका आणि लग्न करायला काय ती मोठी बाई झालीय का? आता कुठं ती सहा वर्षांची आहे. तुम्ही तिकडं काय पण करा. मी इमीला शाळेत घालणाराय.” दादा म्हणाला. इतका वेळ गप्प बसलेली आई म्हणाली, “तुजा बा असाच हाय. तुज्या वक्ताला साळंत घालताना असंच केलं. तुज्या साळंसाठी म्या तुज्या बाचा लय मार खाल्ला. तुजी आजी बरी, ती तुमच्या साळंसाठी गावात न्हायली भाकरी करून घालाला, तवा तुमी साळा शिकला. तुला, लिंग्याला आन जिन्नूला म्हातारीनं संबाळलं. आमी आसं भीक मागत फिरत हुतू... तुज्यामुळंच तर मद्या, मच्या साळा शिकल्याती. तुज्यासारखीच ती पोरं कुठंतर काम करून खात्याली. तू म्हणतूस तर इमीला ठिव तुज्याजवळ. सिकली तर सिकलं.”

बाबा आईकडं रागानं बघत म्हणाले, “तुमी मायलेकरं काय करायचं त्ये करा. उद्या पुरीचं लगीन झालं न्हाय म्हंजी घरात ठिवून बसाला लागील.”

बाबांचं बोलणं ऐकून वहिनी गालातल्या गालात हसली.

वहिनी शाळा शिकलेली होती. वहिनीच्या भावानं म्हणजे दाजीनं ती पायानं अधू असल्यामुळे उद्या कोणी लग्न केलं नाही तर कुठंतरी नोकरी तर करील, म्हणून शाळेत घातलं होतं.

आईबाबा मंगल आणि मधूला घेऊन बोरगावला पालांवर गेले.

मला करमत नव्हतं. सारखी आईची आठवण येत होती. पहिल्यांदाच आईला सोडून राहायची वेळ आली होती.

आई जाताना म्हणाली होती, “माजी सय काडत बसू नगू... साळंत जात जा. वयनीबर भांडू नगू. ध्यान दिवून साळा सिक म्हंजी जालं.”

दादा आठ वाजता कामावर निघाला होता. दादाला उशीर झाला होता. दादा गडबडीनं कपडे घालत होता. कपडे घालता घालता तो वहिनीला म्हणाला, “सुमे, आज इमीला शाळेत घेऊन जा... तिचं नाव शाळेत घालून ये. मला वेळ नाही, नाहीतर मीच गेलो असतो. पोरं कुठं गेली? घरात कोणीच नाही? पोराना जेवायला घालून शाळेत पाठव.”

दादा कामावर गेला. वहिनीनं घरातली सर्व कामं भराभर आवरली.

आमच्या घरापासून शाळा फार जवळ होती. चार-पाच झोपड्या ओलांडल्या, की दगडी बांधकाम केलेली एक मोठी शाळा होती. तिथंच पहिलीचा वर्ग भरत होता. शाळेशेजारीच मोठं वडाचं झाड होतं.

वहिनी आणि मी शाळेत आलो. वहिनीनं बाईना नमस्कार केला. वहिनीची बाईबरोबर आधीची ओळख होती. माझे भाऊही त्याच शाळेत शिकत होते. फक्त त्यांचे वर्ग दुसरीकडे भरत होते. वहिनी म्हणाली, “हिचं नाव शाळेत घालायचंय.”

बाईनी माझ्याकडे निरखून बघितलं आणि माझी माहिती विचारायला सुरुवात केली, “मुलीचं पूर्ण नाव काय?”

वहिनी म्हणाली, “विमल नामदेव भोसले.”

बाईनी नोंदवहीत लिहून घेतलं.

“हिची जन्मतारीख सांगा.”

जन्मतारीख कोणाला माहिती होती? मी जन्मलेलं वर्ष मात्र वहिनीला माहिती होतं, तिचं जन्मतारीख सांगून टाकली.

बाईनी सर्व माहिती लिहून घेतली.

“नारळ आणला का?” बाईंनी वहिनीला विचारलं.

वहिनी बाईंच्या तोंडाकडे बघू लागली.

बाई थोडा वेळ थांबून पुन्हा म्हणाल्या, “शाळेत नाव घातलं म्हणजे नारळ किंवा सव्वा रुपया द्यावा लागतो. तुम्हांला माहीत नाही का?”

वहिनी म्हणाली, “मी नारळ नाही आणला. पैसे तर माझ्याजवळ नाहीत. नंतर आणून देईन.”

वहिनी घरी गेली. मी शाळेत बसले.

बाई वर्गात शिकवू लागल्या. थोड्या वेळानं बाईंनी मला जवळ बोलावलं. माझी पाटी घेतली. ‘ग, म, भ, न’ ही चार मुळाक्षरं लिहून दिली आणि ती गिरवायला सांगितलं.

मी माझ्या जागेवर येऊन बसले. दुपारी जेवणाच्या

सुट्टीत घरी आले. माझे सगळे भाऊही जेवणासाठी घरी आले होते. आम्ही जेवण करतो न करतो, तोपर्यंत शाळेची घंटा झाली.

वहिनीनं पैशासाठी दोन-तीन डबे उघडून बघितले. त्यांत काहीच नव्हतं.

आमच्या शेजारी पाटलांची मुलगी लता राहत होती. आम्ही तिला ‘लताक्का’ म्हणायचो. वहिनी लताक्काच्या घरात गेली. मीपण तिच्या मागोमाग गेले. वहिनी लताक्काला म्हणाली, “लताक्का, तुमच्याजवळ सव्वा रुपया आहे का? इमीच्या शाळेत द्यायचाय. मी ‘ते’ आल्यावर परत करीन.”

लताक्कानं घरात सगळी शोधाशोध केली आणि माझ्या हातावर सव्वा रुपया ठेवला. मी तो घेऊन शाळेत गेले आणि माझं शाळेचं नक्की झालं!

– विमल मोरे

शब्दार्थ : कारागृह – तुरुंग. कुबट वास – कुजलेला वास. आन – अन्न.

स्वाध्याय

प्र. १. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

- (अ) लेखिका कोठे राहत होती?
- (आ) झोपडीत नेहमी कुबट वास का यायचा?
- (इ) लेखिकेचे आईबाबा कुठे जायची तयारी करत होते?
- (ई) दादा इमीला आईबाबांबरोबर पाठवायला का तयार नव्हता?
- (उ) वहिनीने लताक्काकडे पैसे का मागितले?

प्र. २. कोण, कोणास म्हणाले ते लिहा.

- (अ) “किती दीस हितं बसून खायाचं?”
- (आ) “चांगली शिकली तर कुठंतरी नोकरी करील.”
- (इ) “पोरांना जेवायला घालून शाळेत पाठव.”
- (ई) “मुलीचं पूर्ण नाव काय?”
- (उ) “तुमच्याजवळ सव्वा रुपया आहे का?”

प्र. ३. खालील शब्दांमध्ये लपलेले शब्द शोधा.

उदा., झोपायला – झोपा, पाय, पाला, झोला.

१. आजकाल

२. घालताना
३. माम्याजवळ
४. आठवण

प्र. ४. 'फुटकीतुटकी' यासारखे पाठात आलेले जोडशब्द लिहा.

प्र. ५. धाड्कन यांसारखे आणखी शब्द लिहा.

खेळ खेळूया.

भाजी विकणाऱ्या सुबामावशीविषयीचा खालील परिच्छेद वाचा. यातील रंगीत शब्द स्वतःची जागा चुकलेत. ते विशेष माहिती देणारे शब्द योग्य ठिकाणी घालून उतारा पुन्हा लिहा.

डोक्यावर भाजीची पाटी घेऊन दिवसभर गर्द उन्हातून चालून सुबामावशी वैतागली होती. पाटीतली पिवळी मेथी उन्हाने कोमेजून हिरवीगार पडू लागली होती. सकाळी निघतानाची सुकलेली वांगी उन्हाच्या तडाक्यानं रसरशीत दिसू लागली होती. कधी एकदा घरी पोहचतो, असे सुबामावशीला झाले होते. एसटी संध्याकाळी दोन वाजता होती अन् आता भर दुपारचे फक्त सहा वाजले होते. कसेबसे चालत येऊन मावशीने स्टँडजवळचे आंब्याचे झाड गाठले. आंब्याच्या टळटळीत सावलीत आल्यावर तिला हायसे वाटले.

हे करून पाहा.

आपल्या शाळेत असलेल्या 'राजू मंच' किंवा 'मीना मंच'ची सभा खालील विषयांच्या संदर्भात होणार आहे.

१. शाळेत कचरा होऊ नये म्हणून उपाय सुचवणे.
२. शाळेच्या बागेतील कुंड्यांची देखभाल करणे.
३. या महिन्यात सर्वात जास्त वेळा उपस्थिती-ध्वज मिळवलेल्या वर्गाचे अभिनंदन करणे.

खालील मुद्द्यांच्या आधारे सभेची तयारी करून कोण काय काम करणार याचे नियोजन करणे.

- सभेचे संयोजक - इयत्ता पाचवीचा संपूर्ण वर्ग.
- सभेचे अध्यक्ष -
- सभेचे प्रमुख पाहुणे -
- सभेची बैठक व्यवस्था करणारे विद्यार्थी/करणार्या विद्यार्थिनी -
- सभेचे सूत्रसंचालन करणारा विद्यार्थी/करणारी विद्यार्थिनी -
- सभेचे अध्यक्ष व पाहुण्यांची ओळख करून देणारा विद्यार्थी/देणारी विद्यार्थिनी -
- आलेल्या मान्यवरांचे स्वागत करणारा विद्यार्थी/करणारी विद्यार्थिनी -
- सभेतील विषय मांडणारे विद्यार्थी/मांडणाऱ्या विद्यार्थिनी -
- सभेचे आभार प्रदर्शन करणारा विद्यार्थी/करणारी विद्यार्थिनी -

• वाचूया, समजून घेऊया.

- सूचना फलक व जाहिरात यांचे काही नमुने दिलेले आहेत, ते वाचा. यासारखे आणखी नमुने तयार करा.

सूचना फलक

दि. २३-९-२०२१

कपोत परिसराला पाणीपुरवठा करणाऱ्या पाइपलाइनच्या दुरुस्तीचे काम तातडीने हाती घेण्यात आले आहे. त्यामुळे उद्‌घा दि. २४-९-२०२१ रोजी आपल्या परिसराचा पाणीपुरवठा बंद राहील.

कपोत परिसरवासीयांनी याची नोंद घ्यावी व शक्य तेवढी पाण्याची काटकसर करून सहकार्य करावे.

- सेक्रेटरी

वाचाल, तर वाचाल!

खुशखबर ! खुशखबर !! खुशखबर !!!

पुस्तकांचे भव्य प्रदर्शन

अक्षरगंगा या संस्थेने साहित्य संमेलनाचे आयोजन केले आहे. त्या अनुषंगाने पुस्तकांचे भव्य प्रदर्शन भरणार आहे. त्यात नामवंत लेखकांच्या साहित्यकृती विक्रीसाठी ठेवण्यात येणार आहेत.

पुस्तक खरेदीवर २०% सूट देण्यात येणार आहे. तसेच रु. ५००/- च्या खरेदीवर रु. ५०/- किमतीचे एक पुस्तक मोफत मिळणार आहे. वाचकप्रेमींनी याचा अवश्य लाभ घ्यावा.

स्थळ : सोनवडी क्रीडांगण

१० ऑक्टोबर ते १३ ऑक्टोबर २०२१

सकाळी १० ते सायं. ७ पर्यंत.

त्वरा करा. आपला पुस्तकसंग्रह समृद्ध करा.

• वाचा.

लिंबोरी गावठाण
- सूचना फलक -
 दि. १०/११/२१

१. सागवान सोसायटीत राहणारे श्री. आगटे यांचा कुत्रा हरवला आहे. त्याचा रंग पांढरा आहे, डोक्यावर काळा ठिपका व पोटावर तांबूस पट्टा आहे. ज्या कुणाला असा कुत्रा दिसेल, त्यांनी १२३४५६७८९० या क्रमांकावर त्वरित संपर्क साधावा. कुत्रा शोधून देणाऱ्यास योग्य बक्षीस मिळेल.

२. उद्या दि. ११/११/२१ रोजी नालबंडी परिसरातील समर्थ सभागृहात सकाळी ९ ते सायं. ५ या वेळेत आरोग्य शिबिराचे आयोजन करण्यात आले आहे. आरोग्य तपासणी व सल्ला मोफत देण्यात येणार आहे. सर्वांनी या शिबिराचा अवश्य लाभ घ्यावा.

• खालील जाहिरात काळजीपूर्वक वाचा व संबंधित प्रश्नांची उत्तरे द्या.

पेरुची फोड, लागते गोड!

बागेतले पेरू तुमच्या भेटीला!

प्रसिद्ध, प्रगतशील शेतकरी श्रीमती वत्सलाबाई पानमळे यांच्या बागेतले ताजे आणि गोड पेरू यावर्षी पहिल्यांदाच थेट तुमच्या भेटीला.

गल्लीपासून दिल्लीपर्यंत प्रसिद्ध असणारे ताजे, गोड पेरू अल्पदरात उपलब्ध. राहता परिसरातील नागरिकांच्या खास आग्रहास्तव!

विक्री १० जानेवारीपासून
निमगाव बसस्टॅंडच्या शेजारी सुरू होईल.

त्वरा करा.

बाजारभावापेक्षा निम्म्या दरात पेरू खरेदी करण्याची संधी फक्त संक्रांतीपर्यंतच! त्यानंतर बाजारभावाने पेरू मिळतील.

- (अ) पेरूची विक्री कुठे होणार आहे?
- (आ) 'गल्लीपासून दिल्लीपर्यंत' प्रसिद्ध म्हणजे काय?
- (इ) १० जानेवारीपासून संक्रांतीपर्यंत म्हणजे जास्तीत जास्त किती दिवस पेरू अल्पदरात मिळतील?
- (ई) अशा पद्धतीने पेरू गेल्या वर्षी विकले गेले होते का? ते तुम्हांला कशावरून कळले?
- (उ) वत्सलाबाईंच्या मळ्यातले पेरू संपणार, म्हणून चित्रातले पोपट उदास होत असतील का? पोपट खरोखरच पेरू खातात का? शोधण्याचा प्रयत्न करा.
- (ऊ) पेरूचा बाजारभाव ३० रुपये प्रतिकिलो होता. सुमाच्या आईने संक्रांतीच्या आदल्या दिवशी ४५ रुपयांचे पेरू आणले. तिला किती किलो पेरू मिळाले असतील?
- (ए) बाजारापेक्षा निम्म्या भावात पेरू विकण्याचे कारण काय असेल? चर्चा करून उत्तर लिहा.
- (ऐ) गाताची वाडी, ता. बार्शी इथले शेतकरी श्री. उस्मान मुलाणी त्यांच्या स्वतःच्या शेतातली दगडी आणि मालदांडी ज्वारी बाजारभावापेक्षा कमी किमतीत विकणार आहेत. त्यांच्यासाठी सोबतच्या नमुन्याप्रमाणे जाहिरात तयार करा.

• विजेबाबत दिलेले निवेदन वाचा व प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

**महावितरण
वीज बंद निवेदन**

महावितरण कंपनीच्या हसेनगर विभागात महत्त्वाच्या दुरुस्तीच्या कामासाठी गुरुवार दिनांक २४/०२/२२ रोजी हसेनगर परिसरातील वीजपुरवठा बंद राहील. सकाळी १०.०० ते ४.०० मु.पो. हसेवाडी, ता. हसेगाव, जि. हसेनगर.

पीआरओ नं. पीझेड ४२५/१५
कार्यकारी अभियंता, हसेनगर विभाग

- (अ) वीज बंद-निवेदन कोणी दिलेले आहे?
- (आ) वीज बंद-निवेदन कशासाठी देण्यात आलेले आहे?
- (इ) कोणत्या दिवशी वीजपुरवठा बंद करण्यात येणार आहे?
- (ई) कोणत्या भागातील वीजपुरवठा बंद ठेवला जाणार आहे?
- (उ) तुमच्या परिसरात एखाद्या दिवशी वीजपुरवठा बंद राहणार आहे, हे तुम्हांला कशावरून कळते?
- (ऊ) कोणकोणत्या कारणांसाठी वीजपुरवठा बंद केला जातो? चर्चा करा व लिहा.
- (ए) तुमच्या घरात विजेवर चालणारी कोणकोणती उपकरणे आहेत?
- (ऐ) तुमच्या घरामध्ये वीज वाचवण्यासाठी तुम्ही कोणती काळजी घ्याल?
- (ओ) तुमच्या घरी दरमहा विजेचे बिल किती येते? ते कमी येण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल?

- दिलेल्या मुद्द्यांच्या आधारे 'प्रदर्शन' या विषयावर आठ ते दहा वाक्ये लिहा.

कोणत्या महिन्यात, किती दिवस, स्थळ, कोणाबरोबर पाहिले, पाहण्याचा उद्देश, पाहिलेल्या वस्तू, आवडलेल्या गोष्टी, संपूर्ण प्रदर्शनाविषयीचे मत.

- प्रकल्प :

१. वृत्तपत्रांतील वेगवेगळ्या जाहिराती, सूचना, निवेदने यांचे नमुने गोळा करा. त्यांचे निरीक्षण करा. ते काळजीपूर्वक वाचा. घरातील वडीलधाऱ्यांशी त्यावर चर्चा करा.
२. आपल्या परिसरात अनेक घटना घडत असतात. त्या घटना लिहून काढा. त्यांना नाव द्या. परिसरातील एखाद्या व्यक्तीची मुलाखत घ्या. ती लिहून काढा. तसेच एखादी जाहिरात तयार करा. या सर्व गोष्टी एका मोठ्या कागदावर चिकटवा आणि शाळेच्या सूचना फलकावर 'आपले वृत्तपत्र' म्हणून लावा. त्या वृत्तपत्रास नाव द्या.

हे करून पाहा.

'टाकाऊतून टिकाऊ' ह्या दोन शब्दांतील संदेश आपल्याला पर्यावरणाच्या रक्षणाकडे घेऊन जातो. कसे ते पाहा.

पुढच्या वर्षी तुम्ही पाचवीतून सहावीमध्ये जाणार. नवा गणवेश, नवे दप्तर, नवी पुस्तके, नव्या वह्या, सगळेच कसे नवे नवे! नवे ते हवे, असे तुम्हांला वाटते; पण जुन्यातून नवे तयार करण्याचा प्रयत्न करून बघायला काय हरकत आहे! पाचवीचे वर्ष संपल्यानंतर तुमच्या वह्यांतील कोरी पाने वहीतून काढा. त्या कोऱ्या कागदांपासून वेगवेगळ्या आकारांच्या वह्या बनवा. काही लहान, काही मोठ्या मापांमध्ये वह्या तयार झाल्या, की अर्धे काम संपले. नंतर वहीच्या प्रत्येक पानावर योग्य ती सजावट करा.

त्या वह्यांमध्ये छान छान सुविचार, सुवचने, गोष्टी, विनोद यांची कात्रणे चिकटवा. रंगीबेरंगी चित्रे काढा. तुमच्या आवडत्या व्यक्तींचे फोटो घेऊन ते वहीत चिकटवा. फोटोंचा अल्बम तयार करा. बघा बरं करून किती गंमत येते ते!

एवढेच नाही, तर त्यातल्या काही वह्या इयत्ता सहावीतील गणितांचा सराव करण्यासाठी ठेवा. त्यातील एका वहीत 'माझा शब्दसंग्रह' बनवा, तर दुसऱ्या वहीत दररोज अनुलेखन करून तुमचे अक्षर सुधारा. आहेत की नाही उपयोगच उपयोग! ते पण टाकाऊ वह्यांतील कोऱ्या पानांपासून बनवलेल्या टिकाऊ वह्यांचे. ह्या वह्या तुम्ही मित्रांना, पाहुण्यांना वाचायला देऊ शकता. एखाद्या जवळच्या मित्र-मैत्रिणीला वाढदिवसाला भेटवस्तू म्हणूनही एखादी 'खास' वही देऊ शकता.

अशा वह्या तुम्ही तयार केल्या, तर कागदाची बचत होईल. या सगळ्यांसाठी नवीन वह्या आणण्याची गरज भासणार नाही आणि कागद तयार करण्यासाठी तुटणारी झाडे कमी होतील. झाडे वाचतील. पर्यावरणाचे रक्षण होईल.